

בס"ד, ב' כסלו התשפ"ו

זבחים ס"ט – מליקה על ידי זר, וטומאת נבילה במליקה פסולה או בעוף טריפה

שאלות:

1. שימי לוי קמץ את המנחה האם אפשר להקטיר את הקומץ הזה?

קמיצת זר מול מליקת זר – מה דינו של מעשה פסול שעלה למזבח?

הגמרא מביאה הלכה בשם רבי יצחק, ששמע שתי הלכות לגבי מעשים פסולים שנעשו על ידי זר: קמיצת מנחה ומליקת עוף. באחד מהם, אם הקומץ/העוף עלה למזבח – הוא יורד, ובשני – הוא לא יורד. אבל הוא לא ידע איזו הלכה שייכת לאיזה מקרה.

○ **חזקיה** מכריע מסברה: קמיצה שנעשתה על ידי זר – תרד, אבל מליקה שנעשתה על ידי זר – לא תרד.

○ הסיבה היא שלמליקת זר יש תקדים של כשרות בבמה (מזבח יחיד), שם לא הייתה חובת כהונה. לעומת זאת, למרות שלפי הדעה שעופות קרבים בבמה גם מנחות קרבות בבמה, המנחות שבבמה שונות מהמנחות שבמקדש. משום שבמקדש יש למנחה שלב נוסף של קידוש בכלי שרת, שלא קיים בבמה. לכן, קמיצת זר במנחה שבמקדש שונה במהותה מקמיצה בבמה, ואין בה תקדים של כשרות.

2. אבי כהן שחט תור של קרבן עולה מחוץ לעזרה זה נחשב נבלה?

מקור הדין: דרשות הברייתות על טומאת נבלה

הגמרא מביאה שתי ברייתות דומות שמבארות את המקורות לדינים של המשנה שלנו, ומסבירות למה סוגים מסוימים של מליקה ושחיטה שהם פסולים, לא מטמאים טומאת נבלה. הלימוד מבוסס על המילה המיותרת "טִרְפָּה" בפסוק "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וְטִרְפָּה... וְכִבֵּס בַּגְדֵי וְרוּחָי בְּמִים וְטִמָּא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר", שעוסק בנבלת עוף טהור. המילה "טִרְפָּה" מיותרת, כי אם העוף כשהוא טריפה נחשב חי (וזו מחלוקת) הוא לא מטמא, וכשהוא ימות – הוא כבר נכלל ב"נְבֵלָה" ואם הוא נחשב מת אז הוא כלול ב"נבלה" כבר מעכשיו. לכן, שתי הברייתות דורשות באופן דומה את המילה הזו לשני לימודים שונים: (רש"י) מזכיר שהדרשות כאן הם לפי שיטת רבי מאיר במחלוקת שנראה בהמשך הדף כי **רבי יהודה** ידרוש את המילה המיותרת בפסוק הזה אחרת)

○ **ברייתא א' (על מליקה):** הדרשה לומדת שנבלה מטמאה רק כשהיא "כמו טריפה" – כלומר, כמו שכשעוף הופך לטריפה זה לא מתיר שום איסור שהיה בעוף קודם, ככה גם נבלה מטמאה רק כשהיא לא מתירה שום איסור שהיה קודם. לכן:

▪ **מליקה פסולה "בפנים"** (כמו בשמאל או בלילה): כיוון שהיא כן "מתרת איסור" (היא הופכת את הקורבן, שלא היה ראוי למזבח, לכזה ש"אם עלה לא ירד"), היא לא מטמאה.

▪ **מליקת קדשים בחוץ ומליקת חולין:** כיוון שהפעולות האלו לא מתירות שום איסור, הן מטמאות.

○ **בריייתא ב' (על שחיטה):** הדרשה כאן באופן דומה. היא לומדת שנבלה מטמאה רק כשהיא "כמו טריפה" – כלומר, כמו שטריפה אסורה גם בפנים וגם בחוץ, ככה גם נבלה מטמאה רק כשדינה "שווה בפנים כבחוץ". לכן:

▪ **שחיטת חולין בפנים:** כיוון שדינה לא שווה (בפנים היא אסורה, בחוץ מותרת), היא לא מטמאה.

▪ **שחיטת קדשים:** הבריייתא כוללת גם אותה, והגמרא מתפלאת, שהרי שחיטת קדשים בעוף פסולה גם בפנים וגם בחוץ!

• **רבא מסביר ששחיטת קדשים בחוץ לא נלמדת מהדרשה הזו.** היא טהורה מטומאה מסברה: מאחר שהתורה החשיבה אותה כ"שחיטה" כדי לחייב עליה כרת משום "שחוטי חוץ", היא בודאי נחשבת שחיטה כדי לטהר מטומאת נבלה. לכן, דין שחיטת קדשים הוא לא "שווה בפנים כבחוץ", ולכן נלמד שגם שחיטת קדשים בפנים לא מטמאה.

• הגמרא מקשה: אם ככה, גם מליקת קדשים בחוץ לא אמורה לטמא, כי דינה לא שווה למליקת קדשים בפנים (שהיא כשרה)! **רב שימי בר אשי מתרץ:** כל ההשוואות שעשינו היו בין דברים שפסולים גם בפנים וגם בחוץ ("דבר שלא בהכשרה"). אנחנו לא משווים דבר פסול (מליקת קדשים בחוץ) לדבר כשר (מליקת קדשים בפנים).

3. יעקב כהן מלק עוף, אבל התברר שהריאה של העוף היתה נקובה. האם העוף נחשב נבלה?

משנה: מחלוקת על מליקת עוף טריפה

המשנה דנה במקרה שבו כהן מלק עוף כהלכתו, ולאחר מכן התגלה שהעוף היה טריפה.

○ **דעת רבי מאיר:** הוא לומד בקל וחומר מבהמה שהטומאה שלה חמורה, שהעוף לא מטמא בבית הבליעה.

○ **לדעת רבי יהודה:** מטמא.

○ **רבי יוסי:** מקבל את הקל וחומר אבל אומר ש"דיו לבא מן הדין להיות כנדון". כלומר, נלמד מבהמה רק ששחיטה מטהרת את טריפת העוף, אבל לא מליקה.

○ **טעמו של רבי מאיר:** הגמרא מקשה: איך **רבי מאיר** לא מקבל את הכלל "דיו", שהוא דין תורה (נלמד מהפסוק "וְאֵבִיָּהּ יֵרֶק יֵרֶק בְּפִנֵּיהּ" שנאמר למשה על מרים)? **רבי יוסי ברבי אבין מתרץ שרבי מאיר** לומד מפסוק אחר: "זאת תורת הבהמה והעוף". הפסוק הזה משווה ביניהם, למרות שאין להם "תורה" משותפת (בהמה מטמאה במגע ובמשא, ועוף מטמא בבית הבליעה). ההשוואה באה ללמד: כשם שבבהמה, "דבר שמכשירה לאכילה" (שחיטה) מטהר את טריפתה מטומאה, ככה גם בעוף, "דבר שמכשירה לאכילה" (שחיטה או מליקה) מטהר את טריפתו מטומאה.

4. האם מתי כהן יכול להשתמש בחלב של סוס בשביל לשמן את הקונגו שלו ולהשאר טהור?

טעמו של רבי יהודה: ניתוח דרשות משלושה פסוקים

כדי להבין את טעמו של **רבי יהודה**, הגמרא מביאה דרשות של שלושה פסוקים:

1. "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נִבְלָה וְטֵרֵפֶה בְּאֶזְרוֹחַ וּבִגְרַם וּכְבֵּס בְּגָדָיו וְרֵחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר"

2. "וְחָלַב נִבְלָה וְחָלַב טֵרֵפֶה יַעֲשֶׂה לְכָל מְלֹאכָה וְאָכַל לֹא תֹאכְלֶהוּ"

3. "נִבְלָה וְטֵרֵפֶה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָּהּ"

○ הדרשה המקורית (מפסוק 1): רבי יהודה דורש את המילה המיותרת "טֵרֵפֶה" בפסוק 1 (בתחילת הדף ראינו כיצד הברייתות בשיטת רבי מאיר דרשו את הפסוק).

▪ **למה היא מיותרת?** כמו שראינו לעיל, כי אם טריפה נחשבת חיה (ויש בזה מחלוקת), היא תהפוך לנבלה רק כשתמות, ואז כבר כלולה ב"נִבְלָה". ואם היא נחשבת מתה, היא כבר כלולה ב"נִבְלָה" מעכשיו.

▪ **המסקנה מהדרשה:** המילה המיותרת באה לרבות **טריפה שנשחטה**, וללמד שהיא **מטמאה**. (שהיא לא בכלל נבילה, ובחיה היא מטמאה אם אוכלים ממנה חתיכת בשר, ולכן שחיטה לא מטהרת אותה מהטומאה הזו)

○ **קושי על הדרשה (מפסוק 2):** הגמרא מקשה על הדרשה הזו באמצעות פסוק 2. אם נשתמש באותה לוגיקה על המילה "טֵרֵפֶה" שם, נגיע למסקנה שחלבה של טריפה שנשחטה טהור, מה שאומר שבשרה טמא. אבל זה סותר הלכה מפורשת שרבי יהודה עצמו אמר, שטריפה שנשחטה – טהורה.

○ **הסבר חלופי לדרשה:** לכן, צריך לומר שהמילה "טריפה" בפסוקים 1 ו-2 לא באה למעט עוף טריפה שנשחט, אלא באה למעט בהמות ועופות טמאים (שאינן בהם דין טריפה). לפי זה, חלב נבלה של בהמה טמאה יטמא, ובאותה צורה, נבלת עוף טמא לא תטמא בבית הבליעה, כי הפסוקים עוסקים רק בטהורים.

○ **חזרה לשאלה המקורית:** אם ככה, שהפסוק 1 נדרש למעט עוף טמא מטומאת בית הבליעה, חוזרת השאלה: מאיפה רבי יהודה לומד שטריפה שנשחטה מטמאה?

○ **תשובת הגמרא (באמצעות פסוק 3):** רבי יהודה לא לומד שעוף טמא לא מטמא מפסוק 1, אלא מפסוק אחר 3: "נִבְלָה וְטֵרֵפֶה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָּהּ". הוא דורש שהפסוק מדבר רק על מי שאיסורו הוא משום "נבלה" (עוף טהור שמת), ולא על עוף טמא, שאיסורו הוא משום "טומאה". לכן, הוא נשאר פנוי לדרוש מפסוק 1 שטריפה שנשחטה – מטמאה.

(הגמרא בתחילת הדף הבא תקשה על זה, ותטען שגם בפסוק 2 ניתן לדרוש באופן דומה, שמאחר שהפסוק אומר שחלב נבלה אסור באכילה מדובר ממילא רק על חלב שאסור בגלל נבילה ולא בגלל שהבהמה טמאה וממילא שוב המילה טריפה מיותרת בפסוק 2 והדיון ימשיך בדף הבא).